

رابطه تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با سرسختی روانشناختی در دانشجویان

عاطفه حسینلو^۱

فاطمه ابراهیمی^۲

زهرا شکیب^۳

علیرضا آقا یوسفی^۴

چکیده

با توجه به اهمیت و ارتباط ظریف مهارت های شناختی و هیجانی با یکدیگر پژوهش حاضر به بررسی رابطه تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با سرسختی روانشناختی در دانشجویان پرداخته است. ۲۵۰ نفر (۱۲۶ دختر، ۱۲۴ پسر) به صورت در دسترس از میان کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی شهرستان ساوه در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ انتخاب شدند. آزمودنی ها پرسش نامه گرایش به تفکر انتقادی (CTDI)، پرسش نامه سرسختی (کوباسا) و پرسش نامه راهبردهای مقابله ای (WOCQ) را تکمیل کردند. روش آماری پژوهش حاضر برای تحلیل داده ها رگرسیون چندگانه بود. یافته های پژوهش نشان داد بین سرسختی روانشناختی و مؤلفه های سه گانه آن (کنترل، تعهد و مبارزه طلبی) با تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای فرار- اجتناب، ارزیابی مجدد مثبت، مسأله گشایی برنامه ریزی شده، خویشتن داری و مسئولیت پذیری رابطه معناداری وجود دارند. با افزایش تفکر انتقادی، ارزیابی مجدد مثبت، مسأله گشایی برنامه ریزی شده و مسئولیت پذیری؛ سرسختی روانشناختی و مؤلفه های آن افزایش یافته و با کاهش راهبردهای فرار- اجتناب و خویشتن داری؛ سرسختی روانشناختی و مؤلفه های آن افزایش می یابد.

واژگان کلیدی: تفکر انتقادی، راهبرد مسأله مدار، راهبرد هیجان مدار، سرسختی روانشناختی.

۱- نویسنده مسئول: عاطفه حسینلو، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساوه، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، ساوه، ایران. تلفن: ۰۸۶۴۲۲۶۷۴۷.

موبایل: ۰۹۳۶۲۹۹۳۳۹۷، ایمیل: a_hosseinloo2000@yahoo.com

۲- گروه روان شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه، ساوه، ایران.

۳- گروه روان شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه، ساوه، ایران.

۴- دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور قم.

۱. مقدمه

سرسختی روانشناختی ویژگی شخصیتی بسیار بارز و مهمی است که سهم بسزایی در شناخت انسان به عنوان موجودی مختار و ارزشمند دارد. این ویژگی از انسان فردی کارآمد و توانا می‌سازد که می‌تواند حتی در بحرانی‌ترین شرایط و فشارها ترین موقعیت‌ها به مقابله‌ای منطقی و معقولانه و کارساز دست بزند و کماکان روان و جسم خود را حفظ نماید (کوباسا^۱، ۱۹۷۹). وجود این سازه، فرد را در شرایط سخت پیش می‌برد و او را یاری می‌دهد تا وقایع تهدیدآمیز را با موفقیت بیشتری پشت سر بگذارد. لذا سرسختی، توانایی درک درست شرایط بیرونی و تصمیم‌گیری مطلوب در مورد خویش است (مدی^۲، ۱۹۸۸). افراد سرسخت، حوادث زندگی را کمتر استرس‌زا می‌دانند (کوباسا، ۱۹۸۲) و با این حوادث بهتر سازگار می‌شوند (بندورا، ۲۰۰۱). از نظر کوباسا سرسختی یک ویژگی شخصیتی است که به عنوان یک منبع و سپر محافظ عمل می‌کند (کراولی، هایسلیپ و هوبی^۳، ۲۰۰۳).

یکی از ابعاد شناخت انسان از خود تفکر انتقادی است که به افراد کمک می‌کند در موقعیت‌های مختلف زندگی با دیدی باز به مسائل نگاه کرده و راه حل‌های مناسب را اتخاذ کنند تا از میزان فشار بر خود کاسته شود. تفکر انتقادی یکی از مهمترین اصول آموزش در هر کشور است و هر کشوری برای رسیدن به رشد و شکوفایی نیاز به افرادی دارد که دارای تفکر انتقادی بالایی باشند. تفکر انتقادی به عنوان یک فرآیند شناختی اساسی برای رشد و بهره‌مندی از دانش در نظر گرفته می‌شود و این نوع از تفکر برای پیشرفت و حل مسأله قابل استفاده است (گول^۴ و همکاران، ۲۰۱۰). افراد دارای تفکر انتقادی دارای ویژگی‌های پذیرندگی در برابر ایده‌های جدید، انعطاف‌پذیری، تمایل به تغییر، خلاقیت، تحلیلی بودن، پراورزی بودن، خطرپذیری، برخورداری از معرفت و مشاهده‌گری هستند (پوپیل^۵، ۲۰۱۰).

یکی دیگر از زمینه‌هایی که در جهت یابی و پیش‌بینی رفتار و شناخت فرد مورد توجه قرار می‌گیرد؛ راهبردهای مقابله با استرس افراد است. هر گونه تغییر در زندگی انسان اعم از خوشایند و ناخوشایند مستلزم نوعی سازگاری مجدد است. روش‌های مقابله با تغییرات زندگی و تنش‌های حاصله از این تغییرات در افراد مختلف و بر حسب موقعیت‌های گوناگون متفاوت است. لازاروس و فولکمن (هاکنبری و هاکنبری^۶، ۱۹۹۸) راهبردهای مقابله‌ای را روش تغییر موقعیت‌ها و یا تفسیر موقعیت‌ها می‌دانند. به نظر آنها، این راهبردها فرآیند پویا و مداوم هستند و به طور کلی به دو نوع مسأله‌مدار و هیجان‌مدار تقسیم می‌شوند. راهبردهای مقابله‌ای مسأله‌مدار بیانگر اعمالی هستند که هدفشان تغییر یا کاهش موقعیت‌های فشارزاست. معمولاً زمانی که موقعیت یا رویداد، قابل تغییر باشد و یا فرد چنین تصور کند که می‌تواند موقعیت را کنترل کرده و آن را تغییر دهد، از راهبرد مسأله‌مدار استفاده می‌کند. راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار عبارت است از تنظیم پاسخ هیجانی فرد در برابر مسأله. در صورتی که موقعیت یا رویداد، غیرقابل تغییر باشد و یا فرد چنین تصویری داشته باشد در این حالت از راهبرد هیجان‌مدار استفاده می‌نماید (بند و دریدن^۷، ۲۰۰۴).

در مورد تحقیقات انجام شده مرتبط با موضوع باید اذعان داشت که پژوهش‌های یاونگ، ادواردز و برگمن (۲۰۰۶) نشان داد سرسختی روان‌شناختی با ایجاد مقاومت در برابر استرس و راهبردهای مقابله‌ای مناسب باعث افزایش امید در افراد می‌شود که این امر بیانگر سازگاری بیشتر افراد امیدوار با استرس و توانایی تعدیل رویدادهای تنش‌زا است. کراولی و

1. Kobasa

2. Maddi

3. Crowley, Hayslip & Hobby

4. Gul

5. Popil I.

6. Hockenbury, D.H.; Hockenbury, S.E.

7. Bond, F.W.; Dryden, W.

همکاران (۲۰۰۳) دریافتند که افراد سخت رو به علت استفاده از روش های مقابله ای فعال و مؤثر، بهزیستی بالاتری دارند. سخت رویی ارزیابی تهدید آمیز امتحانات و رویدادها را در دانشجویان کاهش داده و در مقابل، تلاش های آنها را برای سازگاری موفق افزایش می دهد (شرد و کلبی^۱، ۲۰۰۷). دانشجویانی که از سخت رویی بالایی برخوردارند. در فعالیت های تحصیلی خود کنجکاو، طالب پیشرفت، سخت کوش و واجد پشتکار هستند (ریندرمن و نئوبائور، ۲۰۰۱). مدی (۲۰۰۶) معتقد است که ویژگی شخصیتی سخت رویی به عنوان آمیزه ای شناختی - هیجانی، رشد و یادگیری هدفمند را برای دانشجو فراهم می سازد. وی همچنین معتقد است که ویژگی سخت رویی بالا در دانشجویان باعث می شود که آنان با مشکلات مربوط به دوران تحصیل خود به خوبی مقابله نموده و در نتیجه یادگیری به فرآیند مثبتی از رشد و موفقیت که باعث افزایش عملکرد تحصیلی و بهزیستی روانی و جسمانی آنها خواهد شد، تبدیل می گردد. فیض و همکاران (۱۳۸۰) در پژوهشی به بررسی رابطه سرسختی روانشناختی و روش های مقابل با تنیدگی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که دانشجویانی که در پرسشنامه سرسختی نمره بالا آورده اند به طور معناداری بیشتر از روش های مقابله ای مسأله دار استفاده کردند در حالی که دانشجویانی که در پرسشنامه سرسختی روانشناختی نمره پایین کسب کرده اند به طور معناداری بیشتر از روش های مقابله با هیجان مدار استفاده کردند.

دانشگاه ها همه ساله دانشجویان جدیدی را پذیرش و دانشجویانی را نیز فارغ التحصیل می کنند که در این چرخه مستمر، توجه به کیفیت آموزشی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. یادگیری، پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن همواره مورد توجه روانشناسان و متخصصان تعلیم و تربیت بوده است. در سال های اخیر آنان درصدد شناسایی متغیرهایی هستند که با کمک آنها بتوانند پیشرفت تحصیلی را ارتقا بخشند. یادگیری هر فرد متأثر از فرآیندهای شناختی و عاطفی است. تفاوت های افراد در این زمینه نه تنها به علت تفاوت های هوشی است، بلکه تابعی از باورها، قضاوت ها، افکار، گرایش های عاطفی، نگرش ها، ارزش ها و تجربیات پیشین است. در این راستا و بنا بر مطالب ذکر شده هدف از پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال است که آیا بین سرسختی روانشناختی با تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای در دانشجویان رابطه وجود دارد؟

۲. روش پژوهش

طرح پژوهش از نوع همبستگی و مبتنی بر پیش بینی بود. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد شهرستان ساوه در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ بود. بر اساس جدول مورگان با حجم جامعه (N=۸۵۰) و با استفاده از نمونه گیری در دسترس ۲۶۵ نفر به عنوان نمونه پژوهش در نظر گرفته شدند. ۲۵۰ نفر به پرسشنامه ها پاسخ و ۱۵ پرسشنامه مخدوش شدند. شرکت کنندگان به پرسشنامه های زیر پاسخ دادند.

پرسش نامه گرایش به تفکر انتقادی (CTDI): این آزمون توسط ریکتس (۲۰۰۳) ساخته شده است. این آزمون حاوی ۳۳ عبارت و سه زیر مقیاس: خلاقیت (۱۱ عبارت)، بالیدگی (۹ عبارت) و تعهد (۱۳ عبارت) است. آزمودنی باید در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه ای (از شدیداً مخالفم=۱ تا شدیداً موافقم=۵) میزان مخالفت یا موافقت خود را با هر یک از عبارات را مشخص کند. ریکتس (۲۰۰۳) ضریب پایایی زیر مقیاس ها را بدین شرح گزارش کرد: زیر مقیاس خلاقیت = ۰/۷۵، زیر مقیاس بالیدگی = ۰/۵۷ و زیر مقیاس تعهد = ۰/۸۶. به علاوه از آنجایی که این مقیاس بر مبنای کار اصلی فاسیون

(۱۹۹۰) تهیه شده، روایی سازه آن نیز تأیید می شود. در مطالعه پاک مهر و دهقانی (۱۳۸۹) ضریب آلفا کرونباخ $0/76$ گزارش شد.

پرسشنامه راهبردهای مقابله ای؛ یک آزمون ۶۶ سؤالی است که توسط لازاروس و فلکمن (۱۹۸۸) ساخته شده است. این آزمون دارای ۸ زیر مقیاس است که به دو دسته روش های مسأله محور (حل مسئله برنامه ریزی شده، ارزیابی مجدد مثبت، پذیرش مسئولیت و طلب حمایت اجتماعی) و هیجان محور (رویارویی، دوری گزینی، خویشتن داری و گریز-اجتناب) تقسیم شده است (اسماعیلی، ۱۳۸۷). این آزمون بر روی نمونه ای متشکل از ۷۵۰ زوج میان سال هنجاریابی شده است. ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس ها بدین شرح گزارش شده است: زیر مقیاس مقابله مستقیم $=0/70$ ، زیر مقیاس فاصله گرفتن $=0/61$ ، زیر مقیاس خودکنترلی $=0/70$ ، زیر مقیاس طلب حمایت اجتماعی $=0/76$ ، زیر مقیاس پذیرش مسئولیت $=0/66$ ، زیر مقیاس گریز-اجتناب $=0/72$ ، زیر مقیاس حل مسئله برنامه ریزی شده $=0/76$ و زیر مقیاس ارزیابی مجدد مثبت $=0/79$ ، که این مقادیر نشان دهنده پایایی مطلوب این آزمون هستند. قدمگاهی و همکاران (۱۳۷۷) ضریب همسانی درونی را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ $0/61$ تا $0/79$ و اعتبار بازمیابی آن را به فاصله چهار هفته $0/59$ تا $0/83$ گزارش کردند.

مقیاس سخت کوشی کوباسا؛ شامل ۳ آیتم است. هر خرده تست از یک مقیاس سه امتیازی تشکیل شده است. نمره ها روی سه سطح تعهد (۱۶ مورد)، کنترل (۱۷ مورد)، چالش (۱۷ مورد) محاسبه می گردد. سقف نمره قابل کسب ۱۰۰ می باشد. برای بدست آوردن نمره سخت کوشی مجموع سه خرده مقیاس را تقسیم بر ۳ می کنیم (کوباسا و مدی، ۲۰۰۵). کوباسا یک ضریب آلفای کلی $0/90$ برای همسانی درونی و یک فرضیه آلفا $0/70$ برای تعهد، کنترل و چالش گزارش داده است. این پرسشنامه در ایران توسط قربانی (۱۳۷۳) ترجمه شده است. مطالعه وی نشان داد که ضریب پایایی $0/70$ ، $0/52$ و $0/53$ است و این ضریب برای کل صفت سخت کوشی $0/75$ محاسبه شده است. مطالعه جمهری (۱۳۸۰) نشان داد که مؤلفه های سرسختی یعنی تعهد، کنترل و چالش هر یک به ترتیب از ضریب پایایی $0/70$ ، $0/52$ و $0/52$ برخوردارند و این ضرایب برای کل صفت سرسختی $0/75$ گزارش شده است.

۳. یافته ها

در این بخش نخست مشخصه های آماری آزمودنی ها ارائه می شود (جدول ۱) و سپس ارتباط بین متغیرها با استفاده از رگرسیون چندگانه بررسی می شوند (جداول ۲ تا ۵).

جدول ۱- مشخصه های آماری متغیرها

مبارزه طلبی	کنترل	تعهد	سخت کوشی	مسأله مدار	هیجان مدار	تفکر انتقادی	میانگین
۴۴/۱۰	۵۵/۷۸	۵۳/۸۳	۵۱/۴۶	۵۶/۷۴	۵۸/۴۳	۱۰/۵۸	
۱۶/۱۲	۲۰/۴۸	۲۱/۱۹	۱۷/۲۷	۱۳/۳۵	۱۴/۳۵	۱/۴۶	انحراف استاندارد
۰/۷۲	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۷۷	۰/۵۹	۰/۶۴	۰/۰۶	خطای معیار

در مقیاس سخت کوشی بالاترین میانگین مربوط به خرده مقیاس کنترل ($M=55.78$) و پایین ترین میانگین مربوط به خرده مقیاس مبارزه طلبی ($M=44.1$) است.

جدول ۲- خلاصه تحلیل رگرسیون برای تفکر انتقادی، راهبردهای مقابله ای و سخت کوشی روانشناختی در دانشجویان

مدل	B	Beta	t	P
اثر تعاملی	۱۴/۳۸		۱/۲۲۲	۰/۰۸۵
تفکر انتقادی	۲/۷۶	۰/۲۳	۳/۲۴۹	۰/۰۰۱
فرار - اجتناب	-۱/۳۴	-۰/۴۳	-۸/۳۳	۰/۰۰۱
ارزیابی مجدد	۱/۰۲	۰/۳۳	۵/۷۲	۰/۰۰۱
مسأله گشایی	۰/۴۴	۰/۱۲	۲/۱۵	۰/۰۳
خویشتن داری	-۰/۳۵	-۰/۱۱	-۲/۰۸	۰/۰۴
مسئولیت پذیری	۰/۴۵	۰/۱۰	-۲/۰۲	۰/۰۴
دوری گزینی	۰/۲۹	۰/۰۸	۱/۰۹	۰/۱۱
جستجوی حمایت اجتماعی	۰/۱۳	۰/۰۴	۰/۸۲	۰/۴۲
رویارویی	-۰/۱۴	-۰/۰۳	-۰/۶۵	۰/۵۱
P= .05 R= .54 R ² = .29				

نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده نشان می دهند که بین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با سرسختی روانشناختی رابطه معنادار وجود دارد ($R^2= 0.29, p= 0.05$). بنابراین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای می توانند ۲۹٪ سرسختی را پیش بینی کنند. با توجه به ضرایب بتا مندرج در جدول ۲، مشخص شد که از بین متغیرهای پیش بین تفکر انتقادی (۰/۲۳)، راهبرد فرار - اجتناب (-۰/۴۳)، ارزیابی مجدد مثبت (۰/۳۳)، مسأله گشایی برنامه ریزی شده (۰/۱۲)، خویشتنداری (-۰/۱۱) و مسئولیت پذیری (۰/۱۰) به ترتیب اثر معناداری بر سرسختی دارند. فرضیه پژوهش تأیید شد.

جدول ۳- ضریب استاندارد شده رگرسیون (بتا) برای تفکر انتقادی، راهبردهای مقابله ای و تعهد در دانشجویان

مدل	B	Beta	t	P
اثر تعاملی	۱۱/۸۹		۱/۲۲	۰/۰۰۱
تفکر انتقادی	۲/۶۹	۰/۱۹	۳/۲۴	۰/۰۰۱
فرار - اجتناب	-۱/۱۲	-۰/۲۱	-۶/۱۳	۰/۰۰۱
ارزیابی مجدد	۰/۸۹	۰/۱۹	۲/۷۲	۰/۰۰۱
مسأله گشایی	۰/۴۲	۰/۱۴	۲/۰۲	۰/۰۰۱
خویشتن داری	-۰/۳۳	-۰/۱۰	-۲/۰۴	۰/۰۰۱
مسئولیت پذیری	۰/۳۵	۰/۱۱	-۲/۰۸	۰/۰۰۱
دوری گزینی	۰/۳۱	۰/۰۹	۱/۰۵	۰/۰۰۱
جستجوی حمایت اجتماعی	۰/۱۱	۰/۰۳	۰/۷۸	۰/۰۰۱
رویارویی	-۰/۱۳	-۰/۰۲	-۰/۶۳	۰/۰۰۱
P= .05 R= .33 R ² = .11				

نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده نشان می دهند که بین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با تعهد رابطه معنادار وجود دارد ($R^2= 0.11, p= 0.05$). بنابراین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای می توانند ۱۱٪ تعهد را پیش بینی کنند. با توجه به ضرایب بتا مندرج در جدول ۳، مشخص شد که از بین متغیرهای پیش بین راهبرد فرار - اجتناب (-0.21)، تفکر انتقادی (0.19)، ارزیابی مجدد مثبت (0.19)، مسأله گشایی برنامه ریزی شده (0.14)، خویشتن داری (-0.10) و مسئولیت پذیری (0.11) به ترتیب اثر معناداری بر تعهد دارند. فرضیه پژوهش تأیید شد.

جدول ۴- ضریب استاندارد شده رگرسیون (بتا) برای تفکر انتقادی، راهبردهای مقابله ای و کنترل در دانشجویان

مدل	B	Beta	t	P
اثر تعاملی	۱۲/۸۶		۱/۲۴	۰/۰۰۱
تفکر انتقادی	۲/۸۷	۰/۱۹	۳/۲۷	۰/۰۰۱
فرار - اجتناب	-۲/۳۴	-۰/۱۹	-۳/۳۳	۰/۰۰۵
ارزیابی مجدد	۰/۶۸	۰/۱۴	۳/۷۲	۰/۰۰۱
مسأله گشایی	۰/۴۱	۰/۱۱	۲/۰۳	۰/۰۰۱
خویشتن داری	-۰/۳۵	-۰/۱۲	-۲/۰۸	۰/۰۰۵
مسئولیت پذیری	۰/۴۵	۰/۱۰	-۲/۰۲	۰/۰۰۱
دوری گزینی	۰/۱۸	-۰/۰۴	۰/۸۱	۰/۰۰۵
جستجوی حمایت اجتماعی	۰/۱۳	۰/۰۵	۰/۸۶	۰/۰۰۱
رویارویی	-۰/۱۳	۰/۰۴	-۰/۶۱	۰/۰۰۵
		$R^2= .14$	$R= .39$	$P= .05$

نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده نشان می دهند که بین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با کنترل رابطه معنادار وجود دارد ($R^2= 0.14, p= 0.05$). بنابراین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای می توانند ۱۴٪ تعهد را پیش بینی کنند. با توجه به ضرایب بتا مندرج در جدول ۴، مشخص شد که از بین متغیرهای پیش بین تفکر انتقادی (0.19)، راهبرد فرار - اجتناب (-0.19)، ارزیابی مجدد مثبت (0.14)، خویشتن داری (-0.12)، مسأله گشایی برنامه ریزی شده (0.11) و مسئولیت پذیری (0.10) به ترتیب اثر معناداری بر کنترل دارند. فرضیه پژوهش تأیید شد.

جدول ۵- ضریب استاندارد شده رگرسیون (بتا) تفکر انتقادی، راهبردهای مقابله ای و مبارزه طلبی در دانشجویان

مدل	B	Beta	t	P
۱	۱۸/۱۹		۲/۲۴	۰/۰۰۱
	۱/۸۷	۰/۱۷	۲/۷۱	۰/۰۰۱
	-۱/۸۷	-۰/۱۷	-۲/۷۱	۰/۰۰۱
	۱/۷۶	۰/۱۶	۲/۶۹	۰/۰۰۱
	۲/۲۴	۰/۱۹	۲/۱۵	۰/۰۰۵
	-۰/۳۹	-۰/۱۳	-۲/۲۳	۰/۰۴
	۰/۶۵	۰/۱۲	-۱/۷۱	۰/۰۴
	۰/۲۱	۰/۰۷	۱/۰۳	۰/۰۰۱
	۰/۱۳	۰/۰۴	۰/۸۲	۰/۴۲
	-۰/۱۴	-۰/۰۳	-۰/۶۵	۰/۵۱
		$R^2 = .04$	$R = .22$	$P = .05$

نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده نشان می دهند که بین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با مبارزه طلبی رابطه معنادار ضعیفی وجود دارد ($R^2 = 0.04$, $p = 0.05$). بنابراین تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای می توانند ۴٪ مبارزه طلبی را پیش بینی کنند. با توجه به ضرایب بتا مندرج در جدول ۵، مشخص شد که از بین متغیرهای پیش بین مسأله گشایی برنامه ریزی شده (۰/۱۹)، تفکر انتقادی (۰/۱۷)، راهبرد فرار - اجتناب (۰/۱۷-)، ارزیابی مجدد مثبت (۰/۱۶)، خویشنداری (۰/۱۳-) و مسئولیت پذیری (۰/۱۲) به ترتیب اثر معناداری بر مبارزه طلبی دارند. فرضیه پژوهش تأیید شد.

۴. بحث و نتیجه گیری

با توجه به اهمیت و ارتباط ظریف مهارت های شناختی و هیجانی با یکدیگر پژوهش حاضر به بررسی رابطه تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای با سرسختی روانشناختی در دانشجویان پرداخته است. یافته های پژوهش نشان داد که بین سرسختی روانشناختی و مؤلفه های سه گانه آن (کنترل، تعهد و مبارزه طلبی) با تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله ای فرار-اجتناب، ارزیابی مجدد مثبت، مسأله گشایی برنامه ریزی شده، خویشنداری و مسئولیت پذیری رابطه معناداری وجود دارند. با افزایش تفکر انتقادی، ارزیابی مجدد مثبت، مسأله گشایی برنامه ریزی شده و مسئولیت پذیری؛ سرسختی روانشناختی و مؤلفه های آن افزایش یافته و با کاهش راهبردهای فرار-اجتناب و خویشنداری؛ سرسختی روانشناختی و مؤلفه های آن افزایش می یابد. این نتایج با پژوهش های پیشین (شرد و گلبی، ۲۰۰۷؛ مدی، ۲۰۰۶؛ یانگ، ادواردز و برگمن، ۲۰۰۶؛ کراولی و همکاران، ۲۰۰۳؛ ریندرمن و نوباو، ۲۰۰۱ و فیض و همکاران، ۱۳۸۰) همسو بود. سرسختی روان شناختی با ایجاد مقاومت در برابر استرس و راهبردهای مقابله ای مناسب باعث افزایش امید در افراد می شود که این امر بیانگر سازگاری بیشتر افراد امیدوار با استرس و توانایی تعدیل رویدادهای تنش زا است (یاونگ، ادواردز و برگمن، ۲۰۰۶). افراد سرسخت به علت استفاده از روش های مقابله ای فعال و مؤثر، بهزیستی بالاتری دارند (کراولی و همکاران، ۲۰۰۳). سخت رویی ارزیابی تهدیدآمیز امتحانات و رویدادها را در دانشجویان کاهش داده و در مقابل، تلاش های آنها را برای سازگاری موفق

افزایش می دهد (شرد و کلبی، ۲۰۰۷). دانشجویانی که از سخت رویی بالایی برخوردارند در فعالیت های تحصیلی خودکنجکاو، طالب پیشرفت، سخت کوش و واجد پشتکار هستند (ریندرمن و نئوبائور، ۲۰۰۱). مدی (۲۰۰۶) معتقد است که ویژگی شخصیتی سخت رویی به عنوان آمیزه ای شناختی-هیجانی، رشد و یادگیری هدفمند را برای دانشجو فراهم می سازد. وی همچنین معتقد است که ویژگی سخت رویی بالا در دانشجویان باعث می شود که آنان با مشکلات مربوط به دوران تحصیل خود به خوبی مقابله نموده و در نتیجه یادگیری به فرآیند مثبتی از رشد و موفقیت که باعث افزایش عملکرد تحصیلی و بهزیستی روانی و جسمانی آنها خواهد شد، تبدیل می گردد. دانشجویانی که در پرسشنامه سرسختی نمره بالا می آورند بیشتر از روش های مقابله ای جستجوی حمایت اجتماعی، مسئولیت پذیری، مسأله گشایی برنامه ریزی شده و ارزیابی مجدد مثبت استفاده می کنند در حالی که دانشجویانی که در پرسشنامه سرسختی روانشناختی نمره پایین کسب می کنند بیشتر از روش های مقابله ای رویارویی، دوری گزینی، فرار-اجتناب و خویشتنداری استفاده می کنند.

در تبیین فرضیه های پژوهش می توان گفت: ویژگی سرسختی، نگرش درونی خاصی را به وجود می آورد که شیوه رویارویی افراد با مسائل مختلف زندگی را تحت تأثیر قرار می دهد. صفت مبارزه جویی، فرد سرسخت را قادر می سازد تا حتی حوادث ناخوشایند را برحسب امکانی برای یادگیری و نه تهدیدی برای ایمنی در نظر بگیرد و تمامی این جنبه ها باعث پیشگیری و یا موجب کوتاه شدن مدت پیامدهای منفی حوادث فشارزا خواهد شد. افراد سرسخت به علت استفاده از روش های مقابله ای فعال و مؤثر، بهزیستی بالاتری دارند. سرسختی ارزیابی تهدید آمیز امتحانات و رویدادها را در دانشجویان کاهش داده و در مقابل، تلاش های آنها را برای سازگاری موفق افزایش می دهد (کماراجو و کارائو، ۲۰۰۵). توانایی مقابله با استرس و تفسیر مجدد تجارب آزارنده برای کاهش یا تعدیل اثرات منفی ناشی از آنها، از خصوصیات افراد سرسخت است. دانشجویانی که از سرسختی بالایی برخوردارند در فعالیت های تحصیلی خودکنجکاو، طالب پیشرفت، سخت کوش و واجد پشتکار هستند. همچنین ویژگی شخصیتی سرسختی به عنوان یکی از مهم ترین عوامل مؤثر در عملکرد تحصیلی به شمار می آید (ریندرمن و نوباو، ۲۰۰۱). مدی (۲۰۰۶) معتقد است که ویژگی شخصیتی سرسختی به عنوان آمیزه ای شناختی-هیجانی، رشد و یادگیری هدفمند را برای دانشجو فراهم می سازد. وی همچنین معتقد است که ویژگی سرسختی بالا در دانشجویان باعث می شود که آنان با مشکلات مربوط به دوران تحصیل خود به خوبی مقابله نموده و در نتیجه یادگیری به فرآیند مثبتی از رشد و موفقیت که باعث افزایش عملکرد تحصیلی و بهزیستی روانی و جسمانی آنها خواهد شد، تبدیل می گردد. البته پژوهشی که به بررسی رابطه بین سرسختی روانشناختی با تفکر انتقادی پرداخته باشد، یافت نشد. از آنجا که در این پژوهش بین دو متغیر رابطه مثبت و معناداری مشاهده شد، می توان نتیجه گرفت که برخورداری از مهارت تفکر انتقادی نیز همانند سرسختی روانشناختی به دانشجویان کمک می کند تا در موقعیت های مختلف زندگی با دیدی باز به مسائل نگاه کرده و راه حل های مناسب را اتخاذ کنند تا از میزان فشار و استرس بر آنها کاسته شود. اساس تفکر انتقادی کمک به تصمیم گیری بهتر، بازشناسی یا درک مسأله و شناخت برنامه کاربردی برای حل آن مسأله می باشد (استون و همکاران، ۲۰۰۱).

لازم به ذکر است که برخی از محدودیت های پژوهش حاضر تعمیم پذیری نتایج آن را محدود می کند. اول، شرکت کنندگان در این پژوهش همه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه را شامل می شود که در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ ثبت نام کرده و مشغول به تحصیل بودند. لذا هر چند دلایلی برای تفاوت معنادار آنها با سایر دانشجویان در دست نیست با این حال در تعمیم نتایج به سایر دانشجویان باید جانب احتیاط را رعایت کرد. دومین محدودیت نتایج همسان نبودن دانشجویان از لحاظ زمینه های فرهنگی-اجتماعی، خانوادگی و فقدان کنترل آن بود که می تواند در تعمیم پذیری نتایج مؤثر باشد.

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نقش با اهمیت سرسختی روانشناختی در تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله‌ای را نشان می‌دهد. توجه به جنبه‌های کاربردی پژوهش نیز حائز اهمیت است. در این راستا متولیان نظام آموزشی و بهداشت روان می‌توانند با تهیه برنامه‌های آموزشی مناسب جهت پرورش صفات مثبت شخصیتی هم‌چون سرسختی روانشناختی در دانشجویان، آموزش مهارت‌های زندگی به آنها و در نهایت استفاده از فنون مشاوره تحصیلی و روان‌درمانی تأثیر شگرفی در عملکرد تحصیلی دانشجویان داشته باشند. در این راستا پیشنهاد می‌شود در محیطی مشابه، سرسختی روانشناختی با تفکر انتقادی و راهبردهای مقابله‌ای با در نظر گرفتن عواملی مانند فرهنگ، تحصیلات والدین، جنسیت در دیگر شهرهای کشور اجرا شود تا زمینه تطبیق نتایج پژوهش‌ها فراهم شود. همچنین با توجه به کمبود تحقیقات در زمینه سرسختی روانشناختی با تفکر انتقادی توصیه می‌شود به متغیرهایی مانند رشته تحصیلی، وضعیت تأهل، تیپ شخصیتی و به ویژه زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی و خانوادگی توجه کنند.

منابع

- جمهری، فرهاد. (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین سختکوشی و گرایش به افسردگی و اضطراب در بین زنان و مردان دانشجوی دانشگاه های شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- فیض، ع؛ نشاط دوست، ح؛ طاهر، ح؛ نائل، ح. (۱۳۸۰). بررسی رابطه سرسختی روانشناختی و روش های مقابله با تنیدگی، مجله روانشناسی (۲۰): ۳۰۲-۳۱۵.
- **Bandura, A. (2001).** Guide For constructive Self-Efficacy scales stand ford: Standford University.
- **Bond, F.W.; Dryden, W. (2004).** Handbook of Brief Cognitive Behavior Therapy, John Wiley and Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex PO 19 8SQ, England.
- **Crowley, B. J., Hayslip, J. R., & Hobby, J. (2003).** Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. *Journal of Adult Development*, 10(4): 273-21.
- **Folkman, S. & Lazarus, R (1988).**"An analysis of coping a middle aged community sample". *Journal of Health and Social Behavior*, 21,219-239.
- **Ghadamgahi, J.H., Dejkam, M., Behrozyan, A., Feiz, A. (1998).** Quality of social relationship and coping strategeies in patient with coronary heart. *J Thought Behav Clin Psycho*, 4 (1): 1-12. [Persian]
- **Ghorbani, N., Watson, P.J, and Morris, R. J. (2000).** Personality, stress, and mental health: Evidence of relationship in a sample of Iranian managers. *Personality and individual differences*, 28, 647-657.
- **Gul R, Cassuma SH, Ahmada A, Khana SH, Saeeda T, Parpio Y. (2010).** Enhancement of critical thinking in curriculum design and delivery: A randomized controlled trial for educators. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*; 2(2):3219-3225.
- **Hockenbury, D.H.; Hockenbury, S.E., (1998).** *Discovering Psychology*, Worth Publishers, 33 Irving Place New York: Ny 10003.
- **Kobasa, S.C. (1982).** *The hardy personality: Toward asocial psy of stress and health in sander, G.S. social psychology of health and illness.* Hillsdale, NJ: Erbium.
- **Kobasa, S.C. (1979).** Stressful life events. *Personality and health: Aninguiryin. To hardiness. Journal of personality and social psychology* 36, 1-11.
- **Komarraj, M. & Karau, S. J., (2005).** The relationship between the big five personality traits and academic motivation. *Personality and Individual Differences*, 39: 557-567.
- **Maddi, S. R. (2006).** *Hardiness: The courage to grow from stresses.* *Journal of Positive Psychology*, 1: 160-168.
- **Maddi, S. R., & Khoshaba, D. M. (2005).** *Resilience at work: How to succeed no matter what life throws at you.* New York: Amacom.
- **Pakmehr H, Deghani M. (2011).** Relationship between students' critical thinking and self-efficacy beliefs in teacher training. *Proceedings of the Tenth Iranian Association of Education Conference, Tehran.* [Persian]
- **Popil, I. (2010).** Promotion of critical thinking by using case studies as teaching method. *Nurse Education Today*; 31(2):204-207.
- **Rindermann, H., & Neubaure, A. (2001).** The influence of personality on three aspects of cognitive performance: Processing speed, intelligence and school performance. *Personality and Individual Difference*, 30: 829-842.
- **Ricketts, J. C (2003).** The efficacy of leadership development, critical thinking disposition, and student academic performance on the critical thinking skills of selected youth leaders. A dissertation presented to the graduate school of the University of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy, University Of Florida.
- **Sheard, M., & Golby, J. (2007).** Hardiness and undergraduate academic study: The moderating role of commitment. *Journal of Personality and Individual Differences*, 35: 579-588.

- **Stone, C., Davidson, L., Evans, J. Validing. (2001).** Evidence for using a general critical thinking test to measure nursing student s critical thinking Holistic Nurs pract Jul: Journal of nursing Education, (4), 65-74.